

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

Les competències dels docents

Com començar amb èxit la tasca docent

Gallardo Ramirez, Sandra

Universitat de Barcelona

Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Facultat de Formació del Professorat

Passeig de la Vall d'Hebron, 71, 08035, Barcelona, Espanya

sgallardo@ub.edu

Godall Castells, Teresa

Universitat de Barcelona

Departament de Didàctica de l'Expressió Musical i Corporal de la Facultat de Formació del Professorat

Passeig de la Vall d'Hebron, 71, 08035, Barcelona, Espanya

tgodall@ub.edu

1. **RESUM:** Aquest estudi pretén aportar informació sobre la valoració que fan els professors en actiu sobre les competències que requereixen els nous docents en els centres d'educació infantil i primària de Catalunya.

La investigació es focalitza en el projecte ARMIF que té la finalitat de millorar l'encaix de les demandes formatives dels centres educatius amb els plans docents que ofereixen les facultats de formació del professorat, concretament la de la Universitat de Barcelona.

2. **ABSTRACT:** This study wants provide information about the experts think teachers by inexperienced teachers. The research is to learn the skills required for new teachers in Catalonia primary schools.

The research is located within the project ARMIF that it is intended to improve the training demands of schools with the offer of universities, specifically in the University of Barcelona.

3. **PARAULES CLAU:** Competències docents, gestió de l'aula, responsabilitat en el treball, valors i respecte en l'aula.

KEYWORDS: Teaching competences, classroom management, work responsibility and classroom values and respect.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

4. DESENVOLUPAMENT:

Projecte Institucional

Aquest estudi que presentem és una part del Projecte ARMIF (Ajuts de Recerca en Millora i Innovació en la Formació inicial) és un projecte institucional de desenvolupament i d'avaluació de competències a la Universitat de Barcelona que es va iniciar al curs 2014 i que es tanca, després d'una pròrroga, al juny de 2016. pretén millorar el model formatiu de la doble titulació universitària en educació infantil i educació primària. L'estudi s'ha centrat en una part del treball de les aportacions al desenvolupament de les competències en Pràcticum I de la doble titulació i encara més concretament en la mirada exterior, des de l'escola, d'allò que s'espera que la universitat hauria de prioritzar o simplement tenir en compte en la formació de Mestres,

en el desenvolupament i avaluació de competències del professorat, concretament la d'aprendre a aprendre, la de treball cooperatiu, la de planificació i la TIC; concretament, conèixer les necessitats que presenten les escoles en referència a la competència professional dels docents per poder adaptar els plans docents a la realitat institucional.

Marc teòric

El context educatiu actual

El final del segle XX ha donat pas d'una societat industrial a una societat de la informació. El fet de disposar de tants coneixements a l'abast, està implicant necessàriament un canvi en el paradigma educatiu, perquè el que ara necessita l'alumnat no és memoritzar grans volums d'informació, sinó que se li aportin recursos per a gestionar, seleccionar i analitzar críticament els enormes volums d'informació que tenen a la seva disposició.

Així mateix, el context actual es representa com un entorn cada vegada més complex i canviant on la tecnologia assoleix un protagonisme creixent. Un medi on els fluxos de tota mena han assolit una importància global en el bell mig d'una societat intercultural, en un món globalitzat. El segle XXI ens ha portat una societat de contrastos amb importants desigualtats en un nou ordre mundial marcat per profunds riscos, locals i globals, i un context de crisi ecològica planetària.

Paral·lelament, ens trobem en un impàs polític amb conseqüències directes en l'educació. Aquest procés incipient encara és poc entès pel gruix del professorat, especialment per les dificultats manifestes vinculades amb poder identificar amb claredat els trets distintius del model educatiu emergent respecte el tradicional, amb la complexitat en la formalització d'alguns plantejaments curriculars, amb les expectatives existents davant dels canvis legislatius esdevinguts a nivell educatiu, amb la poca visibilitat del model competencial i de

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

les noves metodologies o amb les dificultats derivades de la gestió del dia a dia i de les condicions específiques del treball.

Els docents han de recollir les noves demandes i necessitats i saber incloure-les en la planificació de l'orientació tutorial, i per això la formació dels educadors és una peça fonamental per a l'èxit de l'acció ensenyament-aprenentatge. Formació inicial i formació contínua i permanent, intentant vincular teoria i pràctica, han de capacitar-los i donar-los eines i recursos per respondre als nous reptes.

Docents per a les escoles del segle XXI

El paper del professorat en l'època actual ha de ser de guia i facilitador dels aprenentatges, des d'una vessant innovadora, però també rigorosa. Aconseguir el desenvolupament de les competències, des de la mirada d'inclusivitat, és l'objectiu prioritari.

Als centres educatius més innovadors i adaptats a donar resposta a les necessitats de l'alumnat del segle XXI, s'estan implementant propostes pedagògiques planificades amb la finalitat d'aconseguir alumnat competent que sigui capaç d'adaptar-se positivament a un entorn i a una societat en canvi, de discriminar i gestionar amb criteri el flux d'informació contínua i transformar-la en coneixement, de transferir eficaçment els aprenentatges en la resolució de noves situacions o problemes, d'actuar conscientment i críticament en una societat cada vegada més complexa i incerta, de participar activament i solidàriament en la construcció d'una societat més justa i d'adoptar responsablement una consciència local i global planetària.

Per poder dur a terme aquestes actuacions es requereix d'una formació inicial orientada a un perfil determinat. Les facultats de formació del professorat, segons l'opinió dels docents de centres educatius de Catalunya, han d'aportar als futurs docents coneixements i processos formatius que els permetin desenvolupar una competència professional de qualitat, prioritzant aquells aspectes que, segons els educadors, són prioritaris en la gestió d'una aula.

Formació inicial

Una primera reflexió sobre els graduats que s'incorporen a la tasca docent és que hi ha una important diferència en el tipus i el temps de formació que reben els futurs docents segons l'etapa educativa que acabin impartint. Així, per exercir en l'educació infantil i primària, la normativa actual estableix la necessitat de posseir un grau universitari específic de mestre en una o altra etapa de 240 crèdits. Aquesta situació està regulada per la Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació (LOMCE) (Espanya, 2014), i desenvolupada en les

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

respectives ordres ministerials, de 2007, que fixen la durada en nombre de crèdits i els mòduls mínims de formació per a cada titulació, que després les universitats han de completar en les seves titulacions. En concret, per a educació infantil i primària queden establerts 210 dels 240 crèdits necessaris. El marc regulador de la formació suposa, per tant, un primer element de referència per valorar les competències dels graduats en aquestes titulacions.

La descripció recollida a les ordres estableix que les responsabilitats docents han augmentat a causa de les reformes curriculars i organitzatives a favor de l'autonomia del centre i del docent; per la sofisticació mateixa dels processos d'aprenentatge i dels models formatius; per la creixent sensibilitat dels docents per atendre situacions de dificultats o trastorns dels alumnes, tant de caràcter social com d'aprenentatge; per l'eixamplament d'accions del docent cap al terreny social per cobrir facetes no ateses per la societat i les famílies, etc.

La Comissió Europea planteja aquesta mateixa observació en una comunicació de 2007, en què recull la necessitat que els docents, a més de posseir els coneixements bàsics, garanteixin l'atenció a les necessitats específiques de cada alumne, l'autonomia dels estudiants al llarg de vida, l'adquisició de les competències clau per part de tots els joves, l'adaptació de l'ensenyament en un entorn multicultural i l'ús de les noves tecnologies.

Donada la varietat de situacions professionals que es podrà trobar l'estudiant al llarg de la seva carrera, i de les transformacions contínues que experimenta el fenomen de l'educació, és gairebé impossible que la formació inicial pretengui atendre la totalitat de competències necessàries per exercir la professió. Com en altres sectors, es fa imprescindible el disseny d'una carrera professional que, des de la mateixa incorporació a la funció docent, dugui a terme un acompanyament per part de professorat expert, que anirà complementant i ampliant la formació inicial rebuda.

És a dir, al sector de l'ensenyament resulta fonamental connectar adequadament la formació inicial amb la formació permanent en el lloc de treball.

Des del punt de vista del contingut i l'orientació pedagògica, la formació dels docents es pot classificar en quatre grups: escolar, acadèmica, professionalitzadora i per vies alternatives (Kwo, 2010).

Pel que fa al pes i la intensitat del component pràctic en la formació, el context europeu presenta bàsicament dos models: el consecutiu i el concurrent. En el model consecutiu, els estudiants tenen estades de pràctiques educatives al final del procés formatiu; sol ser un model que adopta un enfocament centrat en les matèries curriculars, amb un fort component acadèmic i poca implicació en la realitat educativa; des del punt de vista de la inserció, mostra poca predictibilitat laboral per la poca o nul·la relació amb el sector. El model concurrent intercala períodes formatius a la universitat amb pràctiques a escoles o

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

instituts des dels primers anys; és un model amb una alta predictibilitat d'inserció per la seva implicació en el context. En alguns països, com Anglaterra o Alemanya, també s'apliquen mecanismes alternatius a la formació universitària que reconeixen la formació rebuda i l'experiència educativa de l'aspirant a docent. El model consecutiu sol ser més habitual en la formació per a docents de secundària, mentre que el concurrent és el més estès per a la formació de docents d'infantil i primària.

En línia amb l'anterior, la formació inicial del professorat a Catalunya ha seguit tradicionalment la modalitat concurrent en l'educació infantil i primària, i des de fa tres dècades ha abandonat el model escolar per apropar-se més a un model professionalitzador.

En concret, en l'educació infantil i primària, la normativa exigeix un mínim de 50 crèdits per al pràcticum (incloent el treball final de grau).

En termes percentuals, per tant, el pràcticum suposa un 21% de la formació d'educació infantil i primària.

En conseqüència, les competències docents vinculades amb la pràctica directa en l'ensenyament, les de tipus curricular, les pedagògiques i les de gestió, haurien de quedar més ben resoltes a la formació d'educació infantil i primària.

Metodologia

L'estudi té l'objectiu de conèixer la percepció que tenen els docents en actiu sobre les competències que necessiten els nous docents.

Per a dur a terme aquesta investigació, s'ha utilitzat un grup de discussió amb docents del centre educatiu del Prat de Llobregat I. Van participar en el grup de discussió 35 professors (9 del segon cicle d'Educació Infantil i 26 d'Educació Primària).

Al mes de maig del 2015 es van realitzar els dos grups de discussió: un amb el grup focal d'infantil i un segon amb el grup de docents de primària. El mètode d'obtenció de la informació va ser l'entrevista semiestructurada dinamitzada per una investigadora del Projecte ARMIF de la Universitat de Barcelona. Les dues discussions van ser registrades mitjançant una gravadora de veu.

El mètode d'anàlisi de la informació utilitzat va ser la transcripció literal i la posterior gradació i ordenació dels aspectes més rellevants.

L'equip de treball de camp estava constituït per la Teresa Godall i la Sandra Gallardo, membres en actiu del projecte ARMIF de la Universitat de Barcelona. I l'equip de redacció de l'informe estava constituït per tots els membres del projecte ARMIF.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

Es tracta de reflexionar sobre la mirada de mestres en actiu sobre el procés d'aprenentatge de l'ofici, les disposicions, perfil competencial dels estudiants que arriben i dels que els agradaria rebre. Què es valora des de l'escola?

A través de la reflexió compartida volem aprofundir sobre la formació en tres competències transversals vinculades a la professió de mestre. L'objectiu d'aquest estudi és el de trobar pistes sobre com preparar, acompanyar, avaluar el procés competencial, l'actitud dels estudiants i com ajudar-los a construir una imatge de professional real, que compagini el coneixement d'escola, el seu funcionament i els requisits que ha de tenir com a futur professional, d'una banda, però de l'altra que tinguin criteris per preparar-se per una escola del futur immediat, una escola que te necessitat de canvi.

A través de grups de debat ens agradaria fer aquest camí d'anada i tornada considerant-nos com a investigadors-mediadors d'un coneixement que podem trobar a l'escola, en el pensament i en l'experiència dels mestres d'educació infantil, on els i les alumnes faran les seves primeres pràctiques curriculars.

Resultats

Els docents als centres no estan satisfets amb els processos formatius inicials dels futurs docents. De forma general, es té la percepció que la universitat no prioritza la formació en competències per a la vida de l'aula.

Quan es pregunta pels elements més valorats en els docents acabats de graduar s'esmenta un nombre extens de competències i trets personals, que es recullen a la taula 1. Aquests elements es poden agrupar en tres grans blocs: 1) els vinculats a l'experiència laboral prèvia (per exemple, s'afirma que la gestió de l'aula, s'aprèn amb l'experiència); 2) els vinculats a aspectes de la personalitat i comportament de les persones (que són els més nombrosos), però que no sempre són estrictament "formables" en el marc de l'educació universitària i són més aviat resultat de la socialització primària i secundària; 3) els vinculats a la formació rebuda, que són precisament els menys nombrosos. Aquest mapa de característiques i competències permet fer dues interpretacions complementàries. D'una banda, ser un "bon mestre", té a veure sobretot amb aspectes com l'entusiasme, l'actitud empàtica, la polivalència i la capacitat d'adaptació, entre d'altres ... per tant, es considera que aquests elements són els que fan destacar uns graduats sobre els altres.

S'observa que la satisfacció amb les competències dels nous docents és de 6,8.

La competència considerada com a més important és la gestió de l'aula. Aquesta competència se situa en quarta posició en importància en els centres. La competència en gestió de conflictes ocupa la sisena posició en importància en els centres.

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

Conclusions

Com destaquen molts informes internacionals, i en aquesta investigació en particular, la importància de conèixer les competències necessàries per començar amb èxit la tasca docent és un dels reptes dels sistemes de formació inicial de mestres i professorat. La detecció de les competències assolides comença en el lloc de treball que ocupen per primera vegada els graduats recents. La situació actual, de forta inestabilitat i alta precarietat de la professió docent, tant en l'educació pública com la privada, afecta de manera important la mobilitat del professorat novell. Això complica la detecció de competències, en un sistema que no posseeix un mecanisme eficaç d'acompanyament dels novells, que sovint solen ocupar una plaça de substitució de poques setmanes.

Independentment de la qualitat i l'extensió de la formació inicial del professorat, no es pot esperar que aquesta prepari els futurs docents per a totes les situacions i problemàtiques que hauran d'afrontar al llarg de la seva carrera professional. És per aquest motiu que les accions d'acollida i de formació al centre educatiu són un element central per assegurar la continuació d'una bona formació i preparació dels nous docents i per facilitar el pas de la teoria a la pràctica (Adams & Wu, 2002).

Entre els centres educatius de la mostra, el 77% declara disposar d'accions d'acollida i de formació per als nous docents.

Els centres educatius tenen previstes accions d'acollida i de formació, el 70% afirmen que proporcionen un tutor als nous docents. Segons dades de l'OCDE, el fet de disposar d'un mentor augmenta la percepció que els nous docents tenen sobre la seva eficàcia docent, així com el seu treball col·laboratiu amb altres docents (Adams & Wu, 2002). Els centres programen sessions de formació segons les necessitats detectades, i es preveu la formació en cursos externs.

Del grup de discussió es va extreure que, la forma de col·laboració més freqüent entre universitats i centre educatius és l'oferta de pràctiques (73%), seguida de la participació en projectes d'innovació educativa (63%). No és sorprenent l'alt percentatge de centres que col·laboren de manera molt o bastant freqüent oferint pràctiques, ja que l'assignatura de pràcticum és obligatòria tant en els graus d'educació com en el màster de professorat. No obstant, tal i com es posa de manifest, les pràctiques no estan lliures de problemàtiques relacionades amb la coordinació entre centres i universitat, la forma d'assignació del tutor o la claredat de les directrius sobre les activitats formatives i d'avaluació (Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya, 2015a).

Altres formes de col·laboració són la participació dels centres educatius en la valoració dels plans d'estudis dels mestres (25%).

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

A partir dels resultats obtinguts es poden identificar una sèrie de fortaleses i debilitats sobre les competències adquirides pels nous docents en la formació inicial i les necessitats que manifesta l'escola respecte a les competències dels futurs docents.

Un dels principals resultats de l'estudi és que la mitjana de satisfacció amb les competències dels nous docents és de 6,8 sobre 10.

Els resultats més destacables d'aquest estudi que poden ajudar a millorar les competències dels nous docents són:

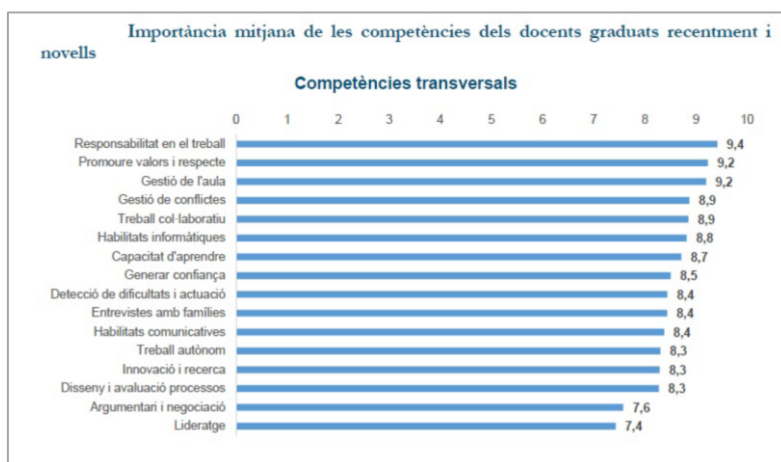
- Competències transversals i disciplinàries. S'observen mancances tant en els diferents tipus de competències transversals com en les disciplinàries. Per tant, les accions de millora de la formació inicial i contínua dels docents han de tenir un enfocament holístic.
- Competències en gestió de l'aula i en gestió de conflictes. Es ressalta la importància atorgada a les competències de gestió de l'aula i de gestió de conflictes. Aquestes competències es consideren molt importants en els centres. Això fa pensar que caldria emprendre mesures per dirigir aquesta demanda tant a la formació inicial com a la contínua.
- Millora de les competències. Les exigències pel que fa a les competències dels nous docents per part dels centres educatius fan referència a la necessitat d'un nivell més elevat de competències en el sector educatiu i/o a un menor grau de preparació dels nous docents en comparació amb la resta de graduats. No obstant això, la formació inicial del professorat no pot proveir totes les competències que els docents hauran d'utilitzar al llarg de la seva carrera professional. És per aquest motiu que caldria establir vincles entre la universitat i els centres educatius per assegurar una formació continuada del professorat que s'adapti a les necessitats i la disponibilitat horària dels docents, tal com proposa l'informe d'avaluació del màster del professorat (Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya, 2015a).
- Acollida i formació al centre educatiu. La gran majoria de centres tenen previstes accions d'acollida i de formació per als docents de nova incorporació. Per tant, queda palesa la idea que cal formació més enllà de la universitària i que la formació continuada dins i fora del centre és clau per actualitzar i millorar les competències docents.
- Col·laboració amb les universitats. Les escoles col·laboren amb la universitat a través de l'oferta de pràctiques i la participació en projectes d'innovació educativa. No obstant això, de moment no hi ha mecanismes que assegurin la qualitat i l'objectivitat de les pràctiques, per tal de fer-les equivalents entre centres i tutors (Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya, 2015a). Caldria promoure la valoració dels plans d'estudis per part dels directors i el professorat dels centres educatius per tal d'introduir una visió més realista i actualitzada de la

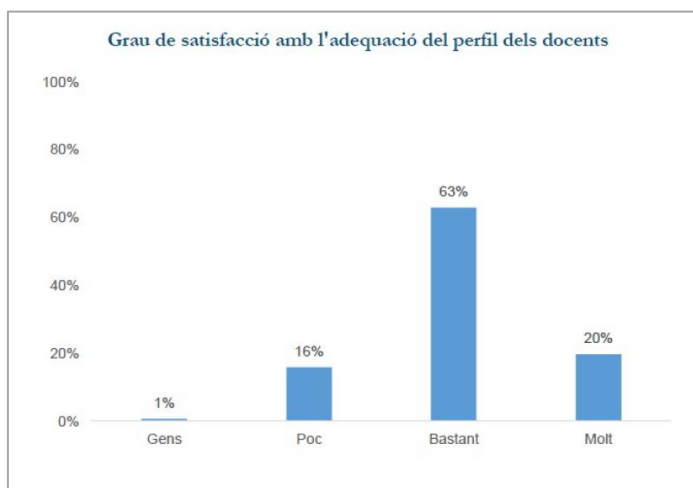
IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENENTATGE

pràctica docent. Igualment, seria positiu per a la formació inicial del professorat incorporar professors dels centres educatius com a docents en matèries de pràctica docent a la universitat.

4.1. FIGURA O IMATGE 1

4.2. FIGURA O IMATGE 2

IMPACTES DE LA INNOVACIÓ EN LA DOCÈNCIA I L'APRENTATGE

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Adams, R. J., & Wu, M. (2002). PISA 2000 technical report. Paris: OECD. Retrieved from http://ccuc.cbuc.cat/record=b3956400~S23*cat

Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya. (2015). AQU Catalunya: 10 anys de compromís amb la qualitat universitària: recull dels projectes guardonats amb les distincions de qualitat d'AQU Catalunya. Barcelona: AQU. Retrieved from http://cataleg.ub.edu/record=b1810599~S1*cat

Espanya. (2014). LOMCE: Ley Orgánica para la Mejora de la Calidad Educativa: incluye el texto refundido. Sevilla : ECOEM Formación. Retrieved from http://ccuc.cbuc.cat/record=b6211172~S23*cat

Kwo, O. (2010). Teachers as learners critical discourse on challenges and opportunities. Dordrecht: Springer Netherlands. Retrieved from http://cataleg.ub.edu/record=b2123702~S1*cat